

РЕЦЕНЗІЯ

кандидатки економічних наук, доцентки, провідного наукового співробітника науково-навчального центру маркетингових досліджень Сумського державного університету **Бричко Марини Михайлівни**

на дисертаційну роботу

Жученко Світлани Василівни

на тему «Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку», виконану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 – Фінанси, банківська справа і страхування (07 Управління та адміністрування)

1. Актуальність теми дисертаційної роботи.

У сучасних умовах глобальних викликів економічного, соціального, демографічного, безпекового та іншого характеру необхідність сталого розвитку і відповідно досягнення проголошених Цілей сталого розвитку є невід'ємною складовою політики урядів країн світу. Доступність житла й забезпечення належних житлових умов тісно пов'язані з багатьма Цілями, оскільки доступність житла позитивно впливає на трансфер інтелектуального капіталу і інновацій, розвиток освітнього потенціалу і продуктивності праці, зміцнення здоров'я і добробуту населення. Особливо актуальним питання соціального і доступного житла є для молодих сімей, студентів, молодих фахівців, внутрішньо переміщених осіб, соціально вразливих категорій населення, а в умовах зниження фінансової спроможності та зростання вартості житла – і для інших соціальних груп.

Для забезпечення пропозиції соціального і доступного житла розробляються державні і регіональні програми і відповідні заходи з їх реалізації, серед яких пріоритетне значення відводиться фінансовій політиці. Проте не завжди імплементовані інструменти фінансування соціального і доступного житла ефективно працюють як в порівнянні з іншими практиками всередині країни, так і в межах компаративного міжкраїнного аналізу, при цьому суттєво навантажуючи бюджет. Нагальним є й питання зацікавленості бізнес-сектору в інвестуванні в цю сферу, державної підтримки і стимулювання діяльності забудовників, кредиторів та інших стейкхолдерів.

Зазначене вище обумовлює актуальність і перспективність теми дисертаційного дослідження, метою якого є поглиблення теоретико-методичних підходів до обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і доступного житла в цілому, а також його окремих інструментів на досягнення Цілей сталого розвитку.

2. Зв'язок дисертаційної роботи з науковими планами, програмами, фундаментальними та прикладними дослідженнями.

Тематика дисертаційної роботи відповідає Цілям сталого розвитку України на період до 2030 року (Указ Президента України № 722/2019 від 30.09.2019 р.),

Національній економічній стратегії на період до 2030 року (Постанова Кабінету Міністрів України №179 від 03.03.2021 р.), Положенню про порядок надання пільгових довготермінових кредитів молодим сім'ям та самотнім молодим громадянам на будівництво (реконструкцію) і придбання житла (Постанова Кабінету Міністрів України №584 від 29.05.2001 р.), Женевській хартії ООН про стає житло (схвалено Європейською економічною комісією ООН від 16.04.2015 р.), Резолюції «Доступне житло і системи соціального захисту для всіх для розв'язання проблеми бездомності» (схвалено Комісією соціального розвитку ООН від 19.02.2020 р.).

Тема дисертації узгоджується з Програмою доступного іпотечного кредитування «Оселя» (Постанова Кабінету Міністрів України №856 від 2.08.2022 р.), Регіональною програмою молодіжного житлового кредитування на 2021-2023 роки в Сумській області (рішення Сумської обласної ради від 26.02.2022 р.), Обласною комплексною програмою соціального захисту населення на 2022-2026 роки (рішення Сумської обласної ради від 22.12.2021 р.), Програмою молодіжного житлового кредитування Сумської міської територіальної громади на 2022-2024 роки (рішення Сумської міської ради від 09.08.2023 року № 3974-МР).

Основні наукові положення, висновки та рекомендації відповідають напрямкам науково-дослідних робіт Сумського державного університету:

- «Конвергенція економічних та освітніх трансформацій у цифровому суспільстві: моделювання впливу на регіональну та національну безпеку» (№ д/р 0121U109553), під час виконання якої здобувачкою було охарактеризовано концепцію інклюзії населення в умовах цифрового суспільства для досягнення Цілей сталого розвитку;

- «Інноваційні драйвери зростання макроекономічної стабільності країни» (№ д/р 0121U114396), в межах якої дисертанткою проаналізовано бюджетні витрати на житло в рамках соціального захисту та інших напрямків витрат держави як драйвер економічного зростання країни;

- «Трансформація фінансової системи та стратегічні пріоритети її розвитку» (№ д/р 0121U114477), де було досліджено теоретичні основи фінансування соціального і доступного житла як одного з трансформаційних напрямків державної фінансової політики, виявлено спільні і відмінні риси між соціальним, доступним і державним житлом, та обґрунтовано його значення.

3. Ступінь обґрунтованості та достовірність наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Наукові положення, висновки і рекомендації, викладені в дисертації, є достатньо обґрунтованими і характеризуються високим рівнем достовірності, що обумовлено глибоким і послідовним дослідженням відповідно до поставленої мети і задач дослідження, логічною побудованою структурою роботи і її змісту. Об'єкт і предмет, мета і завдання дисертаційної роботи визначені чітко й коректно. На кожному етапі дисертаційного дослідження наводяться проміжні результати та їх аналіз, формуються висновки та пропозиції, що супроводжується

візуалізацією за допомогою оптимальної для сприйняття кількості рисунків і таблиць.

Крім того, обґрунтованість одержаних наукових результатів пояснюється значним переліком проаналізованих вітчизняних та іноземних наукових праць, статистичних та інших джерел, комплексом застосовуваних методів. У дисертації використано статистичні дані ОЕСР, статистичного управління ЄС, Світового банку, відділу Цілей сталого розвитку Департаменту ООН з економічних і соціальних питань, Державної служби статистики України, що є офіційними і достовірними. На їх основі проводилося моделювання та необхідні розрахунки. При цьому якість і адекватність побудованих регресійних моделей підтверджена відповідними показниками, статистичними критеріями, перевірочними тестами.

Застосування тих чи інших методів було обумовлено поставленими завданнями. Зокрема, для розвитку теоретичних основ фінансування соціального і доступного житла використовувалися аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування та узагальнення; для аналізу основних тенденцій – статистичний, порівняльний і графічний аналіз; для формування кластерів міждисциплінарних досліджень, на перетині яких знаходиться теорія фінансування соціального і доступного житла в контексті сталого розвитку – бібліометричний аналіз; для з'ясування трендів суспільного інтересу до досліджуваної проблематики в географічному, часовому та змістовному аспектах – аналітичний аналіз. Також застосовано кореляційний аналіз (методи Пірсона, Спірмена), каузальний аналіз Грейнджера на основі результатів VAR-моделювання; регресійний аналіз та економетричне моделювання (динамічна і системна моделі оцінювання панельних даних Аррелано-Бонда та Аррелано-Бовера / Бланделла-Бонда); сплайнове моделювання, тести Шапіро-Вілка та Саргана тощо із використанням програмних пакетів STATA 18, Statgraphics Centurion 19, VOSviewer v. 1.6.16, Google Trends та Books Ngram Viewer.

4. Теоретичне і практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Теоретичне значення результатів дисертаційного дослідження полягає у розробці теоретичних основ фінансування соціального і доступного житла, поглибленні теоретико-методичних підходів до обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і доступного житла в цілому, а також його окремих інструментів для досягнення Цілей сталого розвитку. Це створює основу для подальших наукових досліджень в цій галузі.

Практичне значення результатів дисертаційної роботи обумовлюється доведенням основних наукових положень до рівня методичних розробок і практичних рекомендацій, які можуть бути використані наступними стейкхолдерами:

- органами державної влади – для вдосконалення національної нормативної бази, планування і коригування видаткової частини державного бюджету, моніторингу ефективності та оновлення державних програм у сфері фінансування соціального і доступного житла;

- органами місцевого самоврядування – під час обґрунтування напрямків фінансування соціального і доступного житла з місцевих бюджетів, в процесі перегляду, модернізації та адаптації програм економічного і соціального розвитку на місцевому і регіональному рівнях;

- представниками бізнесу – під час обґрунтування рішень щодо інвестування в доступне житло;

- громадськими організаціями – в межах громадського контролю за виконанням програм фінансування доступного житла під час громадських обговорень щодо запитів і потреб населення громади у соціальному і доступному житлі тощо.

Крім того, окремі результати обґрунтування впливу, пропозиції і рекомендації щодо ролі та місця фінансового забезпечення доступного житла у вирішенні актуальних соціально-економічних проблем регіону були використані в діяльності Сумської обласної державної адміністрації (довідка № 01-19/13993 від 28.11.2023 р.); щодо оцінки впливу пільгового кредитування житла на економічне зростання та досягнення цілей сталого розвитку – у роботі Сумської міської ради (довідка № 1725/0902-08 від 29.11.2023 р.); щодо моделювання і оцінки впливу іпотечного кредитування на економічне зростання країни – у діяльності Сумського обласного управління АТ «Державний Ощадний банк України».

Результати дисертаційної роботи використані в навчальному процесі Сумського державного університету під час оновлення змісту дисципліни «Бюджетна система» за темами 1 «Бюджет і бюджетна політика держави», 6 «Система видатків бюджету» та 9 «Видатки бюджету на соціальний захист населення та соціальну сферу» (акт від 23.10.2023 р.).

5. Оцінка змісту дисертації та її завершеності в цілому.

Дисертація Жученко С.В. викладена на 253 сторінках, із яких обсяг основного тексту становить 171 сторінку. Загальна структура роботи цілком відповідає нормативним вимогам і складається з анотації, вступу, трьох розділів, кожен із яких містить по три підрозділи і висновки до розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (195 найменувань), а також додатків, що включають в себе вхідні дані, список опублікованих здобувачкою праць і довідки про впровадження.

У вступі обґрунтовується актуальність теми дисертації, зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, формулюються мета і завдання, об'єкт і предмет дослідження, характеризується методична та інформаційна база дослідження, обґрунтовується наукова новизна і практичне значення одержаних результатів, а також зазначається про публікації та апробацію результатів.

Перший розділ дисертаційного дослідження викладено на 67 сторінках, що складає 39% від основного тексту. Цей розділ присвячений аналізу наукових досліджень та сучасних тенденцій фінансування соціального і доступного житла в контексті сталого розвитку. Зокрема, у першому підрозділі досліджено теоретичні основи фінансування соціального і доступного житла, виявлено

спільні і відмінні риси між соціальним, доступним і державним житлом, обґрунтовано його значення та узагальнено основні інструменти фінансування. У другому підрозділі здійснено бібліометричний аналіз наукового доробку з питань фінансування соціального і доступного житла, обґрунтовано місце фінансування соціального і доступного житла у державній фінансовій політиці, сформовано кластери міждисциплінарних досліджень, виокремлено пріоритетні Цілі сталого розвитку, досягненню яких потенційно сприятиме фінансування соціального і доступного житла. У третьому підрозділі проаналізовано основні тенденції фінансування соціального і доступного житла в контексті сталого розвитку, визначено частоту використання понять соціального і доступного життя (Books Ngram Viewer), динаміку та регіональний аспект популярності пошукових запитів у цьому контексті (Google Trends) та інші тенденції фінансування соціального і доступного житла в контексті сталого розвитку.

Другий розділ дисертаційного дослідження викладено на 44 сторінках, що складає 26% від основного тексту, і присвячено дослідженню фінансування соціального і доступного житла у забезпеченні зростання Індексу сталого розвитку та досягненні окремих його Цілей. Для цього в першому підрозділі визначено та охарактеризовано каузальні зв'язки між індикаторами фінансування соціального і доступного житла, Індексом сталого розвитку й досягненням Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10. Другий підрозділ відображає результати ідентифікації розривів і вузлових точок в системі фінансування соціального і доступного житла для забезпечення зростання Індексу сталого розвитку в цілому та досягнення Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10. У третьому підрозділі дисертанткою здійснено кластеризацію країн ЄС за показниками фінансування соціального і доступного житла, Індексом сталого розвитку й індикаторами досягненням Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10.

Третій розділ дисертаційного дослідження викладено на 42 сторінках, що складає 25% від основного тексту. У межах цього розділу здобувачкою запропоновано науково-методичний підхід до обґрунтування та специфікації впливу інструментів фінансового забезпечення соціального і доступного житла на досягнення окремих Цілей сталого розвитку. Відповідно в першому підрозділі цього розділу формалізовано вплив іпотечного кредитування та пільгової оренди житла на економічне зростання в контексті досягнення Цілі сталого розвитку № 8. У другому підрозділі здобувачка оцінює вплив бюджетних витрат на житло в межах соціального захисту та житлового розвитку на економічне зростання в контексті досягнення Цілі сталого розвитку № 8. І в третьому підрозділі представлено формалізацію і оцінку впливу іпотечного кредитування, пільгової оренди та бюджетних витрат на житло на рівень перенаселеності житла та резильєнтність населення до соціально-обумовлених хвороб в контексті досягнення Цілі сталого розвитку № 3.

Сформульовані висновки дисертаційного дослідження є цілісними та обґрунтованими, повністю розкривають мету і завдання дослідження роботи, містять вагомні теоретичні та практичні положення щодо поглиблення теоретико-методичних підходів до обґрунтування ролі та місця фінансування соціального і

доступного житла в цілому, а також його окремих інструментів для досягнення Цілей сталого розвитку, що в цілому свідчить про завершеність дисертаційної роботи.

6. Достовірність положень, висновків і рекомендацій представлених у дисертації.

Достовірність одержаних в результаті виконання дисертаційного дослідження наукових положень, висновків і рекомендацій не викликає сумнівів, оскільки всі етапи проведеного дослідження є достатньо деталізованими, супроводжуються відповідним ілюстративним матеріалом та коректними посиланнями на використані джерела, в додатках наведено всі необхідні вхідні статистичні дані.

7. Новизна дослідження та одержаних результатів.

У результаті проведеного авторкою дослідження вперше запропоновано науково-методичний підхід до обґрунтування та специфікації впливу інструментів фінансового забезпечення соціального і доступного житла на економічне зростання в контексті досягнення Цілі сталого розвитку №8 «Гідна праця та економічне зростання».

Крім того, здобувачкою удосконалено ряд наукових засад, зокрема: 1) методичний інструментарій виявлення розривів і вузлових точок в системі фінансування соціального і доступного житла для забезпечення зростання Індексу сталого розвитку в цілому та досягнення Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10; 2) методологічний підхід до кластеризації країн ЄС за показниками фінансування соціального і доступного житла, Індексом сталого розвитку й індикаторами досягнення Цілей № 1, 3, 4, 8 та 10; 3) науково-методичне підґрунтя формалізації впливу фінансування соціального і доступного житла на резильєнтність населення до соціально-обумовлених хвороб в контексті досягнення Цілі сталого розвитку № 3 «Міцне здоров'я і благополуччя».

У дисертаційній роботі набули подальшого розвитку наступні наукові положення: 1) теоретичні засади визначення трендів розвитку теорії фінансування соціального і доступного житла в контексті сталого розвитку; 2) методичний інструментарій встановлення каузальних зв'язків між індикаторами фінансування соціального і доступного житла, Індексом сталого розвитку й досягненням окремих його Цілей.

8. Повнота викладення матеріалів дисертації в опублікованих працях, персональний внесок здобувача.

Основні результати дисертації опубліковано в 14 наукових працях загальним обсягом 8,22 друк. арк., із яких особисто авторці належить 6,62 друк. арк., зокрема у 8 статтях у наукових фахових виданнях України, у т. ч. у 2 статтях, що індексуються міжнародною наукометричною базою даних Scopus і в

1 статті – Web of Science, 6 публікаціях у збірниках матеріалів наукових конференцій.

9. Апробація одержаних результатів.

Наукові результати, представлені в дисертаційній роботі, у повному обсязі розкриті в наукових працях авторки. Основні напрацювання здобувачки пройшли апробацію та одержали позитивну оцінку на 6 міжнародних наукових конференціях: International Scientific and Practical Conference «Imperatives of Economic Growth in Ukraine and in the EU in the Context of Sustainable Development» (Sumy, Ukraine, 2021); IV International Science Conference SER «New Trends and Best Practices in Socioeconomic Research» (Igallo (Herceg Novi), Montenegro, 2021); VI International European Conference on Social Sciences (Kyiv, Ukraine, 2021); IV International Asian Congress on Contemporary Sciences (Azerbaijan, 2021); Міжнародній науково-практичній конференції «Девелопмент нерухомості: інновації та трансформації» (м. Київ, Україна, 2021 р.); II Міжнародній науково-практичній конференції «Міжнародні економічні відносини та сталий розвиток» (м. Суми, Україна, 2021 р.).

10. Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності.

Під час перевірки дисертації здобувачки Жученко С.В. на ознаки академічного плагіату було встановлено, що посилання на джерела текстового та ілюстративного запозичення є відповідними; навмисного спотворення або недобросовісного використання матеріалу не виявлено, тобто дисертаційна робота не порушує принципи академічної доброчесності.

11. Зауваження щодо оформлення та змісту дисертації.

Загалом враження від дисертації Жученко С.В. є позитивним, принципових недоліків щодо структури роботи, обсягу, змісту, обґрунтованості результатів, теоретичного і практичного значення не виявлено. У той же час слід звернути увагу на деякі зауваження:

1. Дисертаційна робота могла б стати більш практично орієнтованою, якщо були б включені емпіричні дані не лише щодо країн ЄС, а й щодо України, як підґрунтя для отриманих результатів у другому (стор. 98-137) та третьому (стор. 141-176) розділах дисертації.

2. У результаті кластеризації країн ЄС залежно від рівня перенаселеності житла, витрат на житло в бюджеті домогосподарств (фінансового навантаження, обумовленого загальними витратами на житло), фінансування соціального і доступного житла для сталого розвитку (стор. 127-137) країни ЄС було згруповано таким чином, що до першого кластеру увійшли 11 країн, до другого – 2, до третього – 6, до четвертого – 5 та до п'ятого – 3 країни ЄС. Авторка надає пояснення, виходячи зі схожих тенденцій у фінансуванні соціального і доступного житла. Проте, робота значно виграла б, якщо причини такого

групування були більш детально проаналізовані з урахуванням історичного генезису і національних особливостей в межах кожного кластеру.

3. При дослідженні впливу на економічне зростання зміни обсягу бюджетних витрат на житло в межах соціального захисту та за статтею витрат на житловий розвиток (с. 150) рекомендується уточнити, які саме види видатків фінансуються за однією і другою статтями бюджету згідно методології ОЕСР, яка є надавачем статистичних даних по цим показникам.

Також, під час рецензування дисертації виникли питання, що потребують від дисертантки пояснення:

1. У роботі детально аналізуються тенденції на ринку житла, і виокремлюються країни-лідери, у тому числі за часткою профінансованого доступного і соціального житла в структурі житлового фонду. У зв'язку з цим виникає питання, чи є рекомендована міжнародними інституціями для урядів країн ЄС або світу таргетована величина цього показника, до якої варто наближатися в контексті досягнення Цілей сталого розвитку?

2. Під час побудови динамічної системної лінійної регресійної моделі оцінки панельних даних Ареллано–Бовера/Бланделла–Бонда (стор. 165) виникає необхідність додаткового пояснення запису рівняння (формула 3.6), зокрема, врахування показника економічного зростання (змінна GDP) водночас і в лівій (результуючий показник), і в правій (факторний показник) частині рівняння.

3. У контексті динамічного моделювання (стор. 164) авторкою зазначається, що сукупна економічно активна робоча сила оцінювалася як екзогенна змінна, тоді як інші змінні – як ендегенні, що потребує роз'яснення.

Зазначені зауваження та недоліки носять дискусійний і рекомендаційний характер, і не позбавляють одержаних наукових результатів дисертаційного дослідження високого наукового та методичного рівня.

12. Відповідність дисертації встановленим вимогам.

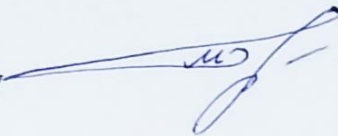
Дисертація Жученко Світлани Василівни на тему «Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку», яка виконана в Сумському державному університеті, є самостійним, цілісним і завершеним науковим дослідженням, що містить наукову новизну, має теоретичне та практичне значення. Достовірність отриманих результатів дисертаційного дослідження підтверджується фактичними висновками, отриманими на основі застосування сучасних методів наукового дослідження.

Дисертація Жученко Світлани Василівни на тему «Фінансування соціального та доступного житла в контексті досягнення Цілей сталого розвитку» відповідає рівню наукової кваліфікації здобувача, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової

установи про присудження ступеня доктора філософії» № 44 від 12 січня 2022 року, а її авторка – Жученко Світлана Василівна, – заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» (07 «Управління та адміністрування»).

РЕЦЕНЗЕНТКА:

кандидатка економічних наук,
доцентка, провідний науковий
співробітник науково-навчального
центру маркетингових досліджень
Сумського державного університету

Марина БРИЧКО

